

18. Гаврилов О.В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. 308 с.

19. Гаврилов О. В. Особливості гри глибоко розумово відсталих дітей і її вплив на формування у них соціальної поведінки // Психолого-педагогічні 85 умови підвищення результативності учіння школярів з психічними вадами / Під ред. В.І. Бондаря, І.Д. Бега. К.: Інститут дефектології АПН України, 1995.

20. Гаврилов О.В. Психолого-педагогічна характеристика легкої, помірної, тяжкої та глибокої розумової відсталості // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). 2010. №8. С.124-136.

21. Гаврилова Н.С. Класифікація порушень артикуляційної моторики. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). 2016. №7. С.24-32.

Батюк Н. В.,
практичний психолог
Ізяславської ЗОШ І-ІІ ступенів № 4 ім. В. Кoberнюка

Командний підхід у психолого-педагогічній роботі з дітьми з ООП – важлива складова успішного функціонування інклюзивної системи освіти

Стаття висвітлює основні етапи створення психолого-педагогічного супроводу навчання та виховання дитини з ООП в умовах інклюзії, а саме – створення команди психолого-педагогічного супроводу здобувача освіти з ООП у ЗЗСО. Стаття містить у собі основну інформацію щодо організації команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП у ЗЗСО, основних її функцій та завдань.

Ключові слова: дитина з ООП, дитина з тяжкими порушеннями мовлення, інклюзивне навчання, команда психолого-педагогічного супроводу навчання та виховання дітей з ООП в умовах інклюзії, індивідуальний план розвитку дитини з ООП, індивідуальна програма розвитку дитини з ООП.

Розвиток будь-якої особистості залежить від того, наскільки умови навчання та виховання відповідають її можливостям. Існує ціла мережа спеціальних шкіл та дошкільних закладів для дітей, що мають відхилення в психічному розвитку. В останні роки все більше з'являється дітей, які не мають таких складних уражень, але, разом з тим, через індивідуальні особливості розвитку неспроможні навіть задовільно навчатися в звичайних умовах загальноосвітньої школи. Н.О. Менчинська, О.В. Скрипченко та ін. звертають увагу на потребу вивчати особливості учнів, які не належать до розумово-відсталих, але відстають в навчанні через невисокий темп виконання навчальних завдань, повільність мовлення тощо. Через цю повільність вони не можуть справлятися із завданнями, відразу відповідати на поставлені вчителем запитання. Такі учні потребують більше часу на обдумування й відтворення. Тривалі паузи у відповідях, повільне мовлення таких учнів нерідко викликають сміх у класі, що негативно позначається на їх самопочутті, впевненості в своїх силах. На уроці такі учні, як правило, пасивні, складається думка ніби вони мало здатні до навчання. Внаслідок цього в них знижується інтерес до навчання, формується Я-образ з перевагою негативних якостей, заниженою самооцінкою, з неповагою до себе. Закономірності розвитку всіх вищезазначених дітей загальні, у всіх у них він детермінований як внутрішніми передумовами, так і зовнішніми, здійснюється він поетапно, етапи змінюють один одного у певній послідовності, проте перебіг цього процесу у кожній категорії дітей має свої особливості. Врахування цих особливостей у освітньому процесі забезпечує ефективність реалізації можливостей розвиватися кожній категорії дітей. Діти з особливими освітніми потребами мають відхилення від норм фізичного та психічного розвитку, зумовлені вродженими чи набутими розладами. Їхні освітні потреби виходять за рамки загальноприйнятної норми, тому їм необхідно забезпечити додаткову

підтримку в навчанні та вихованні. Дана стаття спрямована на висвітлення особливостей командної роботи фахівців системи освіти з дітьми ООП.

Діти з особливими освітніми потребами це особи, які потребують додаткової постійної або тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту (ЗУ «Про Освіту» 2017р.). Реалізація прав дитини, згідно з конвенцією ООН, в першу чергу спрямована на забезпечення всіх дітей, в тому числі дітей з вираженими відхиленнями у розвитку та дітей з інвалідністю, повноцінного суспільного життя, на створення умов, необхідних для їх максимальної реалізації своїх можливостей, шляхом забезпечення їх реабілітаційними службами, навчанням, вихованням.

Сучасна концепція освіти та реабілітації дітей з відхиленнями у розвитку передбачає інтегративний підхід до дитини, комплексну оцінку структури дефекту і встановлення так званого функціонального діагнозу, що включає оцінку як порушених, так і тих компонентів індивідуальності які є у дитини неушкодженими, взаємозв'язок інтелектуально-пізнавальних порушень, емоційно-особистісних особливостей та комунікативної поведінки, тісно пов'язаних з розвитком дитини з ООП.

До якісних показників результативності комплексної (медико-психолого-педагогічної) освіти та реабілітації дитини з ООП належать:

- Усунення психологічних та інших функціональних розладів;
- Корекція та розвиток;
- Відновлення (придбання) комунікативних здібностей;
- Активізація діяльності;
- Інтеграція в суспільство.

Перед безпосередньою роботою з дитиною представники медико-педагогічної комісії (сюди входять фахівці більш вузької спеціалізації, наприклад, і логопед, який досліджує рівень розвитку мовлення) ретельно вивчають документацію, яка стосується дитини: медичну карту, характеристику, малюнки, зошити і т.д.

Організація інклюзивного навчання дитини з ООП у ЗЗСО та ЗДО починається з підготовчого етапу. Керівником освітнього закладу у період до початку навчального року (2,5 місяці) вносяться всі необхідні зміни в організацію діяльності закладу для того, щоб організувати інклюзивне навчання. З батьками та здобувачами освіти має бути проведена попередня робота – адміністрацією закладу та безпосередньо командою психолого-педагогічного супроводу дитини. За потреби, їм потрібно роз'яснити, що діти з ООП мають свої права на здобуття освітніх послуг у ЗЗСО, свою індивідуальну програму розвитку та індивідуальну освітню траєкторію. Впровадження інклюзивної освіти в ЗЗСО та ЗДО ґрунтується на нормативно-правовій базі:

- Конвенція про права дитини
- Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю. Ст. 24
- Закон України «Про освіту». Ст. 20
- Наказ МОН України № 912 від 01. 10. 2010р. Конвенція розвитку інклюзивної освіти
- Постанова КМ України № 957 від 15.09.2021р. Про затвердження порядку організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2021/22 навчальному році
- Лист МОН України № 1/9-495 від 31.08.2020р. Завдання та функції асистента вчителя у закладах загальної середньої освіти.
- Розпорядження КМ України №336 від 14.04.2021р. Національна стратегія створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030р.
- Розпорядження КМ України № 988 від 14.12.2016 р. «Нова Українська школа» на період 2029р.
- Постанова КМ України № 668 від 24.07.2019 р. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти.
- Постанова КМ України № 1289 від 09.11.2020р. Про порядок забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти.

- Лист МОН України № 1/9-404 від 09.08.2021р. Про перелік навчальної літератури та навчальних програм рекомендованих МОН для використання в освітньому процесі закладів освіти у 2021/2022 навчальному році.

Для роботи з дітьми з ООП в ЗЗСО використовується програма освітнього закладу з корекційно-розвитковим складником, наприклад, як для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Після підготовчого етапу створюється команда супроводу дитини з ООП. Протягом двох тижнів фахівцями, що входять до команди супроводу має бути розроблена індивідуальна програма розвитку дитини з ООП, згідно з додатком[2], ця програма забезпечує індивідуалізацію навчання, визначає конкретні навчальні стратегії та підходи. В індивідуальній програмі розвитку зазначається загальна інформація про учня, наявний рівень його знань і вмінь, динаміка розвитку, адаптація навчального матеріалу, технічні пристосування, додаткові послуги (корекційно-розвиткові заняття), визначені на підставі висновку психолого-медико-педагогічної консультації.

Індивідуальна програма розвитку (ІПР) розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків учня або його законних представників, затверджується керівником загальноосвітнього навчального закладу і підписується батьками або законними представниками та переглядається двічі на рік (у разі потреби частіше) з метою її коригування, згідно з пунктом 12 в редакції Постанови КМ № 588 від 09.08.2017р. На засіданнях команди супроводу дитини з ООП проводиться моніторинг розвитку дитини. Всі освітні та корекційно-розвиткові програми, які використовують у своїй роботі фахівці, повинні бути адаптовані та модифіковані згідно до індивідуальних потреб та можливостей здобувача освіти з ООП.

Індивідуальний план розвитку – документ, який визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх компонентів освітньої програми з метою реалізації його індивідуальної освітньої траєкторії та розробляється закладом освіти у взаємодії зі здобувачем освіти за наявності необхідних для цього ресурсів.

Залучають у команду супроводу дитини з ООП: фахівців, які забезпечують навчальний процес, фахівців, що надають корекційно-розвиткові заняття, директора або завуча освітнього закладу, асистента вчителя/вихователя, що надається для дитини. Ним може бути педагогічний працівник. За необхідності може бути присутній у команді асистент дитини. Ним є один з представників дитини або працівник соціальної служби, закріплений за даною дитиною.

Команда психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП в ЗЗСО має такі функції:

- Збирати інформацію про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби;
- Визначати напрями психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг на підставі висновку ІЦР та надавати їх;
- Розробляти ІПР та моніторити її виконання, коригувати її та визначати динаміку розвитку дитини;
- Методично підтримувати педагогів закладу освіти щодо інклюзивного навчання, створювати умови для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище;
- Консультувати батьків дітей з ООП щодо особливостей їхнього розвитку, навчання та виховання;
- Працювати з педагогами, батьками і дітьми, щоб не допустити дискримінацію та порушення прав дитини, сформувати дружнє та неупереджене ставлення до дітей з ООП.

Команда супроводу дитини з ООП від початку навчального року повинна:

1. Скласти ІПР відповідно до висновку ІЦР, індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (за наявності) та результатів психолого-педагогічного вивчення.
2. Погодити ІПР з батьками та затвердити її в керівника освітнього закладу, який буде відвідувати дитина ООП. Це потрібно зробити протягом двох тижнів.
3. Скласти розклад корекційно-розвиткових занять та узгодити його з батьками.
4. Переглянути ІПР (під час другого чергового річного засідання команди супроводу дитини, або якщо таке засідання було скликане за потребою). За необхідності коригувати ІПР, а також визначити прогрес розвитку дитини.

5. Визначати способи адаптації (за потреби – модифікації) освітнього середовища, навчальних матеріалів, відповідно до потенційних можливостей та з урахуванням розвитку дитини з ООП.

6. Звернутися до ІРЦ для отримання методичної допомоги в разі труднощів у реалізації ІПР.

Важливо врахувати, що в корекційно-медико-педагогічній роботі необхідно використовувати комплексний метод, що поєднує різні види терапевтичного впливу:

- Лікарські засоби, що впливають на діяльність головного мозку і спрямовані на зменшення ступеня виразності симптомів органічного ураження центральної нервової системи.

- Фізіотерапія, масаж, лікувальна фізкультура, нормалізують об'єм рухів кінцівок.

- Підтримуюче і загартовуюче лікування для зміцнення організму (вітамінізація, фітотерапія).

- Лікування супутніх захворювань.

Усе це забезпечують фахівці команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП в ЗЗСО або ЗДО. Фахівців команди супроводу (КС) дитини ООП в освітньому закладі можна об'єднати на постійних та залучених учасників, які надають допомогу що відповідає потребам дитини з ООП.

Постійними учасниками КС у ЗЗСО є:

- Директор або заступник директора з навчально-виховної роботи;
- Учитель початкових класів (класний керівник);
- Інші вчителі;
- Асистент вчителя;
- Практичний психолог;
- Соціальний педагог;
- Вчитель-дефектолог (із урахуванням освітніх потреб дитини з ООП);
- Вчитель-реабілітолог;
- Батьки або законні представники дитини з ООП.

Залученими учасниками КС є:

- Медичний працівник закладу освіти;
- Лікар;
- Асистент дитини;
- Спеціаліст системи соціального захисту населення, служби у справах дітей

тощо, закріплений за даною дитиною.

Співпраця та командний підхід реалізуються усіма учасниками КС дитини з ООП за рахунок реалізації обов'язків, покладених на кожного учасника КС, та як результат їх загальної взаємодії і співпраці, спрямований на позитивну динаміку навчання і розвитку дитини з ООП.

Співпраця та командний підхід:

- Керівник (директор) – здійснює прийом дітей до інклюзивних груп (протягом календарного року). Забезпечує відповідну матеріально-технічну базу провадження інклюзивної діяльності. Забезпечує добір фахівців для роботи в інклюзивній групі (асистент вихователя/вчителя, асистент дитини, логопед, практичний психолог, дефектолог, реабілітолог). Забезпечує підготовку, підвищення кваліфікації та атестацію педагогічних працівників відповідно до специфіки роботи інклюзивної групи. Сприяє провадженню інноваційної діяльності.

- Заступник керівника (методист, завуч) – організовує (наказ «Про створення групи...») групу індивідуального супроводу дитини з ООП в інклюзивному класі/групі. Здійснює розподіл функціональних обов'язків членів групи ІСДООП. Залучає, за необхідності, інших фахівців до супроводу (вчитель-дефектолог, інструктор ЛФК, поведінковий терапевт...). Контролює складання та виконання ІПР дитини з ООП. Інформує батьків дітей, що відвідують заклад, щодо особливостей інклюзивного навчання, цілей та завдань, переваг інклюзії для всіх суб'єктів освітнього процесу.

- Асистент вчителя\вихователя – педагогічний працівник. Він забезпечує особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу щодо дитини з ООП. Разом з вчителем\вихователем здійснює соціально-педагогічний супровід дітей з ООП. Проводить навчальні, виховні, соціально-адаптаційні заходи. Адаптує навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дитини, допомагає дітям виконувати завдання. Залучає дітей до різних видів діяльності. Допомагає в організації освітнього процесу в інклюзивному класі/групі. Веде спостереження за дітьми з ООП. Веде відповідну документацію (ІПР, журнали спостережень, портфоліо). Постійно спілкується з фахівцями індивідуального супроводу дитини. У складі групи фахівців бере участь у розробленні та виконанні ІПР.

- Корекційно-розвиткові заняття згідно з ІПР проводяться педагогічними працівниками закладу освіти та (або) залученими фахівцями ІРЦ, інших установ/закладів, фізичними особами, які мають право здійснювати освітню діяльність у сфері освіти.[4? VIII, п.8]

- Батьки не лише беруть участь у розробленні ІПР, а підписом засвідчують свою згоду на її реалізацію. Тому необхідно докласти зусиль до того, щоб вони були присутні на засіданні, а також ретельно документувати вжиті для цього заходи.

Система оцінювання навчальних досягнень дітей з ООП здійснюється згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів та обсягом матеріалу, визначеним навчальною програмою, згідно з абзац 1 пункту 15, постанови КМ № 588 від 09.08.2017р., та має бути стимулюючою. Також діти з ООП залучаються до позакласної та позашкільної роботи з урахуванням їх інтересів, нахилів, здібностей, побажань, віку, індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності та стану здоров'я. Позашкільна робота з дітьми з ООП проводиться відповідно до Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах. Задля досягнення позитивних якісних змін у процесі організації корекційно-розвиткової роботи в інклюзивній групі фахівцям необхідно дотримуватись визначених наукою принципів:

- 1) Системності корекційних, профілактичних та розвиткових задач;
- 2) Єдності діагностики та корекції;
- 3) Дієвого принципу корекції;
- 4) Врахування вікових та індивідуальних особливостей дитини;
- 5) Комплексності методів психологічного впливу;
- 6) Активного залучення найближчого соціального оточення.

Керує командою супроводу дитини з ООП директор або заступник директора з навчально-виховної роботи. Хоча засідання КС дитини з ООП мають проводитись не менше трьох разів на навчальний рік, ініціювати позачергове засідання КС може будь-хто з її учасників. Рішення засідання КС ухвалюються колегіально, відкритим голосуванням, за умови присутності на засіданні не менше 2/3 від загального складу учасників КС. Секретар КС призначається зі складу постійних учасників. Усі рішення засідання оформлюються протоколом, який веде секретар засідання. Протокол підписують голова, секретар, та всі учасники засідання.

Система виховання та освіти у сучасному житті зазнає кардинальних змін. Нині реформування системи спеціальної освіти передбачає підготовку дітей з ООП до інтеграції в загальноосвітній простір. Це зумовлено потребами самої дитини реалізувати у повному обсязі права щодо навчання та виховання у освітньому закладі, які надані їй сучасним суспільством. Також це зумовлено суттєвим оновленням змісту, організаційних форм і технологій навчання на основі сучасних інноваційних підходів, забезпеченням психолого-педагогічного супроводу дітей у освітньому процесі.

Питання вдосконалення організації й змісту спеціальної дошкільної та шкільної освіти, своєчасної комплексної допомоги дітям з різними порушеннями психофізичного розвитку мають першочергове значення для підвищення ефективності їх підготовки до гармонійного перебування та ефективного навчання у освітньому закладі, своєчасного лікування, корекційно-розвиткової роботи, адаптації в середовищі однолітків та у суспільстві в цілому. Освоєння дітьми з ООП соціального досвіду, включення їх у

існуючу систему освіти вимагає від сучасного освітнього закладу певних додаткових зусиль, заходів та засобів. Створення команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП у освітньому закладі, надає дитині можливість у повному обсязі отримувати допомогу суспільства у реалізації її прав та свобод, які забезпечує держава, та надає державі можливість проводити цілеспрямовану загальнодержавну політику запровадження новітніх методик, спільними зусиллями спрямувати їх на допомогу та вирішення проблем дитини з ООП щодо всебічної інтеграції її у сучасне суспільство.

Список використаних джерел та літератури

1. Команда психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в умовах закладу загальної середньої освіти. posibnyk.nus.org.ua/theme-2-team-psychological-and-pedagogical-support-child
2. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. В кінці документа додаток з шаблоном ІПР. <https://zakon.rada.gov.ua/go/872-2011-p>
3. Посібник "Команда психолого-педагогічного супроводу дитини в закладі освіти" <https://vseosvita.ua/library/posibnik-komanda...>
4. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти. Наказ МОН № 609 від 08.06.2018 року. osvita.ua/legislation/Ser_osv/61107

Бирко Н.М.,

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри педагогіки та психології ХОІППО

Створення інклюзивного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти

В статті розкрито значення та сутність поняття «нове освітнє середовище», ознаки сучасного освітнього простору; виділено основні характеристики «4К», які мають відповідати новому освітньому середовищу; проаналізовано індикатори інклюзивного навчання та з'ясовано зміст поняття «інклюзивного освітнього середовища» в працях сучасних науковців; визначено основну мету та структуру інклюзивного середовища в закладі загальної середньої освіти; узагальнено необхідні умови організації інклюзивного освітнього середовища в ЗЗСО.

Ключові слова: нове освітнє середовище, наявність, доступність, прийнятність, адаптивність, інклюзія, діти з особливими освітніми потребами, інклюзивне навчання, інклюзивна культура, інклюзивна політика, інклюзивна практика, інклюзивне освітнє середовище, державні будівельні норми, універсальний дизайн, розумне пристосування.

З 2017 року МОН України розробило й затвердило концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа», в яких одним із компонентів формули НУШ було визначено сучасне освітнє середовище для здобувачів освітніх послуг. Згідно з філософією Нової української школи та концептуальними ідеями впровадження НУШ, нове освітнє середовище – це сучасний простір, сукупність умов, засобів і технологій для психологічно безпечного, комфортного і доступного навчання здобувачів освіти та партнерської взаємодії учителів й самих батьків [8].

Сучасний освітній простір суттєво відрізняється від простору, в якому навчалися ми та наші батьки. Його можна охарактеризувати декількома ключовими ознаками сучасності, такими як:

- цілісність, єдність і впорядкованість предметно-просторового середовища та візуального сприйняття;